

Οι Έλληνες μοναχοί της Κάτω Ιταλίας

/ [Ορθόδοξες Προβολές](#)



Γράφει ο Μάριος Νοβακόπουλος/ Διεθνολόγος

Μετά την πτώση της Δυτικής Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, μέσα από το πολιτικό χάος των γερμανικών κατακτήσεων και δύσκολες οικονομικές συνθήκες, ο αρχαίος τρόπος ζωής παρήκμασε. Οι πόλεις σμικρύνθηκαν ή ερημώθηκαν, πληθυσμοί εκτοπίστηκαν, οι συγκοινωνίες διακόπηκαν, η κυκλοφορία του νομίσματος κατέρρευσε. Ανάμεσα στους τρομοκρατημένους Ρωμαίους και τους βαρβάρους αφέντες τους, η δυτική Εκκλησία, με καρδιά την Παποσύνη, έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διάσωση και διαίωνιση όχι μόνο της αρχαίας λατινικής και ελληνικής γραμματείας, αλλά και του χριστιανισμού και πρακτικών τεχνικών γνώσεων, ιδίως στην γεωργία. Μέσα από την παρακμή της οστρογοθικής Ιταλίας, ένας νεαρός άνδρας ονόματι Βενέδικτος άφησε την Ρώμη και ανέβηκε στα βουνά για να ασκητέψει. Σύντομα μαζεύτηκε γύρω του ένας κύκλος μαθητών. Έχοντας γίνει ο καθοδηγητής ολοένα και περισσότερων θρησκευτικών κοινοτήτων, ο Βενέδικτος θεμελίωσε την μονή της Νούρσια και συνέταξε τον πρώτο κανόνα του δυτικού μοναχισμού. Ο Βενέδικτος τιμάται ως Άγιος από την

Ορθόδοξη και την Καθολική Εκκλησία, με την τελευταία να τον ονομάζει Προστάτη Άγιο της Ευρώπης (της δυτικής, τουλάχιστον-για τη σλαβική Ανατολή έχει ορίσει τον Κύριλλο και τον Μεθόδιο). Οι μοναχοί που ακολούθησαν τα βήματα του, οι Βενεδικτίνοι, εξαπλώθηκαν από την Ιταλία σε ολόκληρη την Δύση, με τις μονές τους να γίνονται κέντρα προσευχής, μάθησης και οικονομικής δραστηριότητας.

Ενώ στους ιστορικούς κύκλους ο των Βενεδικτίνων είναι γνωστός, στην αφάνεια βρίσκονται οι έτεροι ασκητές που άνθησαν στη γη της Ιταλίας. Όπως το Τάγμα του Αγίου Βενεδίκτου αναζωογόνησε την διαλυμένη Δύση και φύτεψε τους σπόρους του Ευρωπαϊκού πολιτισμού, οι ελληνόφωνοι μοναχοί της Κάτω Ιταλίας, του λεγόμενου Τάγματος των Βασιλειανών, ανέστησαν τη ρημαγμένη γη της «Μεγάλης Ελλάδος» ύστερα από αιώνες ερήμωσης και βαρβαρικών επιδρομών.

Πριν φθάσουμε όμως στη γέννηση και την ακμή τούτης της μοναστικής αδελφότητας, θα χρειαστεί μία επισκόπηση της Ιταλικής ιστορίας τους πρώτους μεσαιωνικούς χρόνους.

Οι βυζαντινές περιπέτειες στην Ιταλία

Το έτος 476 σηματοδοτεί το τέλος του δυτικού τμήματος της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Ο αρχηγός της γερμανικής φυλής των Ερούλων, Οδόακρος, εκθρόνισε και εξόρισε τον τελευταίο καίσαρα, Ρωμόλο Αυγουστύλο, και εγκαθίδρυσε δικό του βασίλειο. Λίγο αργότερα (483), η διπλωματία της ανατολικής αυτοκρατορίας έστρεψε τους Οστρογότθους υπό τον Θεοδώριχο προς την Ιταλία. Ο Θεοδώριχος νίκησε και φόνευσε τον Οδόακρο, εγκαθιδρύοντας τη δυναστεία του δικού του λαού ανά την ιταλική χερσόνησο. Ο Οστρογότθος πολέμαρχος τυπικώς κυβερνούσε τη χώρα ως αντιβασιλεύς και τοποτηρητής της Κωνσταντινουπόλεως, όμως ουσιαστικά ήταν ανεξάρτητος. Το γεγονός πως οι Γότθοι πρέσβευαν το αιρετικό δόγμα του Αρειανισμού δημιουργούσε τριβές με τον ορθόδοξο ρωμαϊκό πληθυσμό και την παποσύνη.

Η άνοδος του Ιουστινιανού στο θρόνο της Ανατολής πυροδότησε την επική περίοδο του *renovatio imperii*, κατά την οποία μεγάλο μέρος των δυτικών εδαφών ανακτήθηκε και η Μεσόγειος ξαναέγινε ρωμαϊκή λίμνη. Εκμεταλλευόμενος την τυπική του θέση ως επικυριάρχου και μία δυναστική κρίση στο οστρογοτθικό βασίλειο, ο Ιουστινιανός έστειλε τον στρατηγό Βελισάριο να απελευθερώσει την Ιταλία. Ο πολυνίκης στρατηγός αποβιβάστηκε στην Σικελία το 534, όμως ενώ όλοι ήλπιζαν σε μία κεραυνοβόλο επικράτηση κατά το πρότυπο της Αφρικής (κατάκτηση των Βανδάλων, 533), ο πόλεμος κράτησε 20 χρόνια, κυρίως λόγω της ασυνεννοησίας των ρωμαϊκών δυνάμεων, της καχυποψίας του Ιουστινιανού προς

τον Βελισάριο αλλά και της πεισματικής αντίστασης των Οστρογότθων. Τελικά, το 554 όλη η Ιταλία είχε καταληφθεί και ειρηνεύσει. Η πάλαι ποτέ κοιτίδα όμως της αυτοκρατορίας ήταν μία ρημαγμένη έρημος.

Η αναστηλωμένη ρωμαϊκή διοίκηση της Ιταλίας δεν υπήρξε ούτε αποτελεσματική ούτε φιλική προς τον λαό της, τον οποίο απομυζούσε με βαρείς φόρους λόγω στρατιωτικών αναγκών. Το 568, μία τριετία μόλις αφού απεβίωσε ο Ιουστινιανός, το γερμανικό φύλο των Λογγοβάρδων εισέβαλε από τον βορρά, και σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα είχε καταλάβει το μεγαλύτερο μέρος της χερσονήσου. Η ρωμαϊκή εξουσία συντηρήθηκε στα νησιά, τη βενετική λιμνοθάλασσα, την Κάτω Ιταλία και την κεντρική ζώνη της «Ρωμανίας» (Romagna) μεταξύ Ρώμης και Ραβέννας. Σε αυτό το χάωδες περιβάλλον οι πολιτικές αρμοδιότητες της παποσύνης αυξήθηκαν, ενώ η διοίκηση αναδιοργανώθηκε στα πλαίσια του στρατιωτικού Εξαρχάτου της Ραβέννα.



Ο 6-7ος αιώνας υπήρξε εποχή σκληρών δοκιμασιών για την Ρωμαϊκή αυτοκρατορία, την οποία σφυροκοπούσαν Άβαροι, Σλάβοι, Πέρσες και εν τέλει Άραβες μουσουλμάνοι. Με τον ίδιο τον πυρήνα να απειλείται με αφανισμό, η υπεράσπιση της Ιταλίας έμοιαζε με πολυτέλεια. Ακόμη χειρότερα, η Εικονομαχία δημιούργησε βαθύ ρήγμα μεταξύ αυτοκρατορίας και Εκκλησίας. Η ακραιφνώς εικονόφιλη παποσύνη είχε μείνει χωρίς προστάτη, ενώ ο Λέων ο Ίσαυρος διέταξε την αποκοπή του Ιλλυρικού (Ελλάδα και Βαλκάνια) και της νότιας Ιταλίας από την παπική δικαιοδοσία. Με τους Λογγοβάρδους εκτός ελέγχου, η Αγία Έδρα στράφηκε στο φιλικό βασίλειο των Φράγκων, οι οποίοι κατήλθαν στην Ιταλία, νίκησαν τον εχθρό και χάρισαν τα παλαιά βυζαντινά εδάφη στον πάπα να τα κάνει κράτος δικό του. Η φραγκική κάθοδος αποτέλεσε τεράστια περιπλοκή και σοβαρή καμπή στην ανατολικορωμαϊκή και μεσαιωνική ιστορία, αφού πλέον μία αντίζηλος αυτοκρατορία αμφισβητούσε τα πρωτεία της Κωνσταντινουπόλεως. Με αυτές τις

εξελίξεις, ο ρωμαϊκός έλεγχος της Ιταλίας περιορίστηκε στα νότια άκρα της Απουλίας και της Καλαβρίας, όπως και την Σικελία. Αλλά πέρα από τον φραγκικό επεκτατισμό και τα ατίθασα λογγοβαρδικά δουκάτα, οι Ρωμαίοι είχαν να αντιμετωπίσουν τις αδιάκοπες αραβικές πειρατικές επιδρομές. Οι ακτές ερήμωσαν και οι θαλάσσιες συγκοινωνίες παρέλυσαν. Τις επιδρομές ακολούθησαν κατακτητικές εκστρατείες: Το 827 οι Άραβες της Αφρικής αποβιβάστηκαν στην Σικελία και ξεκίνησε μία άγρια πάλη για την ηγεμονία στο νησί, όπως κάποτε μεταξύ Ελλήνων και Καρχηδονίων. Το τελευταίο σημαντικό προπύργιο των Ρωμαίων, το Ταυρομένιο, έπεσε το 902, ενώ μικρά οχυρά σημεία επιβίωσαν ως το 965. Για ένα διάστημα απειλήθηκε και η Καλαβρία στην ηπειρωτική χώρα.

Έχουμε λοιπόν δύο γεγονότα που προκάλεσαν προσφυγικά ρεύματα. Πρώτον, η εικονομαχία και οι αιματηροί διωγμοί της έκαναν χιλιάδες μοναχούς να εγκαταλείψουν την Συρία και την Καππαδοκία, μήπως και γλιτώσουν την οργή του Κωνσταντίνου του Κοπρωνύμου. Δεύτερον, η αραβική επιθετικότητα ανάγκασε σε φυγή τους χριστιανούς της Σικελίας και της Καλαβρίας. Όλοι αυτοί συνέρρευσαν στις ελεύθερες περιοχές του ιταλικού νότου, ειδικά γύρω από τον Υδρούντα (Οτράντο) της Απουλίας - στον κόλπο του Τάραντα, μεταξύ Κρότωνος και ακρωτηρίου Αγίας Μαρίας της Λεύκας.

Η νότιος Ιταλία ήδη ήταν κέντρο ελληνοφώνου μοναχισμού, από όπου προήλθαν και πάπες της Ρώμης. Από την άλλη, οι αρχαίες κοιτίδες ασκητών και αγίων της Ανατολής δεν χρειάζονται πολλές συστάσεις. Με τους φορείς των αγίων παραδόσεων να επανεγκαθίστανται σε στέρεο έδαφος, άνοιγε ένα νέο κεφάλαιο της ελληνορθόδοξης και της ιταλικής εκκλησιαστικής ιστορίας.



Οι Βασιλειανοί και η επανελληνίση του Νότου

Ο όρος «Βασιλειανοί» ή «Τάγμα του Αγίου Βασιλείου», ο οποίος απευθύνεται στον ελληνόφωνο ιταλικό μοναχισμό από τον 9ο αιώνα και εξής, αποτελεί εφεύρεση μεταγενεστέρων Λατίνων συγγραφέων. Η ανατολική παράδοση δε γνωρίζει ξεχωριστά «τάγματα», με διαφορετικές παραδόσεις και σκοπούς το κάθε ένα. Όλες οι κοινότητες ακολουθούν τον κανόνα του Μεγάλου Βασιλείου της Καισαρείας. Καθώς αυτό τους έφερνε σε αντιδιαστολή με τους υπάρχοντες Λατίνους μοναχούς της Ιταλίας, οι οποίοι όπως είπαμε ανήκαν στο Τάγμα των Βενεδικτίνων, οι δυτικοί περιέγραψαν τους ελληνορύθμους μοναχούς ως ένα άλλο, διακριτό τάγμα.

Η χρυσή εποχή του ελληνορθόδοξου μοναχισμού στην Ιταλία ξεκινά με την άνοδο στο θρόνο του Βασιλείου του Μακεδόνα (867-886). Ο νέος βασιλεύς ανανέωσε τις αυτοκρατορικές προσπάθειες για έλεγχο των ακρών της Αδριατικής και μία επιθετική πολιτικού ρωμαϊκού ναυτικού, για την πάταξη της πειρατείας και την σταθεροποίηση και επέκταση των βάσεων της Κάτω Ιταλίας. Ο Βασίλειος αξιοποίησε το παλαιό και αξιόπιστο εργαλείο των αποικισμών, ώστε να ενισχύσει οικονομικά και δημογραφικά τις ιταλικές κτήσεις με ελληνογενείς πληθυσμούς.

Εδώ εισερχόμαστε σε μία μεγάλη διχοτομία που ακόμη διχάζει τους μελετητές του κατωιταλικού ελληνισμού. Ενώ η μία πλευρά διαπιστώνει ιστορική συνέχεια των ελληνοφώνων κοινοτήτων της περιοχής από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, η άλλη

διατείνεται πως την εποχή που εξετάζουμε το ελληνικό στοιχείο της εποχής είχε ουσιαστικά εκλείψει και ο αυτοκράτωρ Βασίλειος το «ξαναφύτεψε». Η βασική πηγή αυτού του κειμένου, «Η Ελλάδα του Σαλέντο» του Roco Aprile, ανήκε στη δεύτερη κατηγορία. Όπως και να έχει είναι βέβαιο πως οικονομικά και πληθυσμιακά η περιοχή είχε παρακμάσει και η ελληνική γλώσσα φθαρεί ύστερα από αιώνες επιδρομών και κατακτήσεων, με την πολιτική του Βασιλείου να δίνει νέα πνοή στην «Μεγάλη Ελλάδα». Με την ρωμαϊκή διοίκηση να αποκαθίσταται, έμποροι, στρατιώτες και αξιωματούχοι άρχισαν να συρρέουν στην Ιταλία. Άλλοτε η Κωνσταντινούπολη οργάνωνε μαζικούς αποικισμούς, όπως με την μεταφορά 3.000 απελευθερωμένων δούλων από την Πάτρα, κληροδότημα της διάσημης χήρας Δανιηλίδος στον Βασίλειο το Μακεδόνα.

Η εικόνα της εκκλησιαστικής αναγέννησης γίνεται παραπάνω από εμφανής στο ακόλουθο απόσπασμα:

«Η Καλαβρία είχε αποκτήσει τη φήμη της χώρας των μοναχών και των ερημιτών. Στον 10ο αιώνα μεταβάλλεται σε μία νέα Θηβαΐδα, της οποίας η φήμη απλώνεται σε όλο το Βυζάντιο, από τη Ρώμη μέχρι την Κωνσταντινούπολη και την Ιερουσαλήμ. Η πολιτική ακτινοβολία του Βασιλείου εξασθένησε υπό την ηγεσία των Λογγοβάρδων στην Καμπανία, ακόμη και σ' αυτήν την Απουλία. Παρ' όλα ταύτα, η γλώσσα, η κουλτούρα και ο πολιτισμός του Βυζαντίου με τη μεγάλη συμπαράσταση της δραστηριότητας των μοναχών διεισδύουν στο ιταλικό έδαφος και οδηγούν στο θρίαμβο του ελληνισμού σε νέες περιοχές, οι οποίες είχαν παραμείνει μέχρι τότε καθ' ολοκληρίαν ιταλικές» G. Gay, «L'Italia meridionale e l'impero bizantino»



Οι Βασιλειανοί μοναχοί ως επί το πλείστον δεν έκτισαν μεγάλα και εντυπωσιακά μοναστήρια. Οι σκήτες τους ήταν σε σπήλαια ή σκαμμένες στο έδαφος. Τις ένωνε ένα περίπλοκο δίκτυο στοών που συμπεριελάμβανε βοηθητικές δομές όπως ελαιοτριβεία και πατητήρια – ορισμένα βρίσκονταν σε διαρκή χρήση μέχρι τον 20ο αιώνα. Οι ελληνορθόδοξες μονές δεν ήταν μόνο κέντρα προσευχής και κατάνυξης, όπου οι ασκητές αγωνίζονταν να προσεγγίσουν τη θεία αγάπη και προσκυνητές συνέρρεαν για να λάβουν στήριξη και παρηγοριά. Ήταν πολιτιστικά κέντρα όπου γραφείς αντέγραφαν και συντηρούσαν αρχαία χειρόγραφα, ενώ δάσκαλοι μάθαιναν γράμματα στα παιδιά. Ήταν κυψέλες οικονομικής ανάπτυξης, με έμπειρους μοναχούς να διδάσκουν στους αγρότες γεωπονικές τεχνικές και να συναλλάσσονται για ό,τι είχαν ανάγκη. Η αποθήκη του μοναστηριού ήταν η τελευταία γραμμή ανάρτησης του λιμού, εάν η σοδειά ήταν κακή. Πολλοί μοναχοί είχαν ιατρικές γνώσεις, τις οποίες προσέφεραν στον τοπικό πληθυσμό. Σύντομα γύρω από τις μονές αγρότες και βοσκοί έστησαν τις κατοικίες τους, και έτσι λαϊκοί και κληρικοί ζούσαν δίπλα-δίπλα σε καθεστώς αλληλοβοήθειας. Αντίθετα με τον λατινικό κλήρο που με την πάροδο του χρόνου διατήρησε μία κάποια απόσταση από τον απλό πιστό, οι Βασιλειανοί ζούσαν σε πλήρη νεότητα με το ποίμνιο – το γεγονός πως οι ελληνορθόδοξοι πρεσβύτεροι παντρεύονταν και έκαναν οικογένειες βοήθησε πολύ προς αυτήν την κατεύθυνση. Άλλωστε οι μοναχοί διήγαν βίο σχεδόν νομαδικό, περιπλανώμενοι από τη μία σκήτη στην άλλη

και διακονώντας στα γύρω χωριά. Ορισμένοι έγιναν μεγάλοι ταξιδευτές: Ο Άγιος Ηλίας ο Σικελός (823-903) γύρισε την Αφρική, την Αίγυπτο, το θεοβάδιστο όρος Σινά, μέχρι την Παλαιστίνη και την Περσία.

Με ελληνικές μονές σπαρμένες ανά την αρχαία Magna Grecia (ορισμένοι συγγραφείς κάνουν λόγο για 1.500, αν και ο αριθμός αυτός αμφισβητείται ως υπερβολικός) ήταν ο πυρήνας επανελληνίσεως της περιοχής. Ήταν το λαϊκό στήριγμα της πολιτικής και στρατιωτικής κυριαρχίας της Ρωμανίας, υπό την σκέπη του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Ο ελληνικός κλήρος επεκτάθηκε και σε λατινόφωνες ή δίγλωσσες κοινότητες της νοτίου Ιταλίας, όπου έγινε δεκτός με ευχαρίστηση. Ο 10-11ος αιώνας ήταν, άλλωστε, εποχή τρομερής κρίσης για την Λατινική Εκκλησία και την παποσύνη, με τη διαφθορά και την αδιαφορία να βασιλεύουν. Οι Βασιλειανοί επαινούνται ως αγνότεροι και ταπεινότεροι στο βίο και την κοινωνικοποίηση τους.



Κατάκτηση και Παρακμή

Κατά τα μέσα του 11ου αιώνας ομάδες Νορμανδών πολεμιστών άρχισαν να συρρέουν στην Ιταλία, πρώτα ως προσκυνητές και ύστερα ως μισθοφόροι. Σε μία εποχή που το άστρο της Κωνσταντινουπόλεως είχε αρχίσει να θαμπώνει, οι μαχητές του Βορρά συνειδητοποίησαν πως θα μπορούσαν να κατακτήσουν τους Ρωμαίους, Άραβες και Λογγοβάρδους εργοδότες τους αντί να τους υπηρετούν. Υπό τον τρομερό πολέμαρχο Ροβέρτο Γυισκάρδο οι Νορμανδοί ιππότες έπεσαν σαν οδοστρωτήρας στην Κάτω Ιταλία, καταλαμβάνοντας την τελευταία ρωμαϊκή κτήση, τη Βάρη, το 1071 και εκδιώκοντας τους μουσουλμάνους από τη Σικελία (Πάνορμος) δύο χρόνια μετά. Αρχικά η νέα αυτή δύναμη βρέθηκε σε πόλεμο με την παποσύνη, όμως η αποτυχία της τελευταίας να συμπήξει συμμαχία με τη Ρωμαϊκή

αυτοκρατορία (οδηγώντας στο Σχίσμα του 1054) την ανάγκασε να έρθει σε συμβιβασμό.

Τούτο το τελευταίο υπήρξε καθοριστικό για το μέλλον της Ρωμιοσύνης στην περιοχή. Δεν ήταν μόνο οι επιδρομές και οι λεηλασίες που ερήμωσαν τα ελληνικά χωριά και παρέλυσαν την οικονομία. Μαζί με τον Νορμανδό ερχόταν και ο Λατίνος ιερέας, να επιβάλλει τη θέληση της Ρώμης.

Οι νέοι άρχοντες έδειξαν αξιοσημείωτη ελαστικότητα και μετριοπάθεια στα εκκλησιαστικά πράγματα, δίχως να επιβάλλουν αμέσους διωγμούς προς τον ελληνικό κλήρο και τα Βασιλειανά μοναστήρια. Αυτός ο σεβασμός βοήθησε τον ελληνόφωνο πληθυσμό να αποδεχθεί τη νορμανδική κυριαρχία ευκολότερα. Από την άλλη όμως επιβλήθηκε στην Κάτω Ιταλία η λατινική ιεραρχία και εξαπλώθηκε το λατινικό τυπικό στην λατρεία. Η αποκοπή των ελληνορύθμων-ελληνοφώνων κοινοτήτων από το Οικουμενικό Πατριαρχείο άφησε ένα πολύ μεγάλο διοικητικό κενό, που επιτάχυνε την παρακμή της Ορθοδοξίας στην περιοχή. Από την άλλη, ο λατινικός κλήρος εξαπέλυσε μία εκστρατεία συκοφαντήσεως του ελληνικού, τον οποίο κατηγορούσε, πέρα από τις αναμενόμενες δογματικές-λειτουργικές διαφορές (άζυμα), για διαφθορά, αρπακτικότητα, αμορφωσιά και ειδωλολατρικές πρακτικές. Σε μία Δύση όπου η αγαμία του κλήρου είχε σχετικά πρόσφατα επιβληθεί με αυστηρότητα, η οικογενειακή ζωή των Ορθοδόξων πρεσβυτέρων σκανδάλιζε τους Λατίνους.

Ιστορικά δεν έχει βρεθεί κάποια πηγή που να επιβεβαιώνει καταχρήσεις και προβλήματα στον ελληνικό κλήρο (φυσικά η ανθρώπινη αδυναμία είναι αιώνιος και πανταχού παρούσα: δεν έχουμε όμως συγκεκριμένα περιστατικά ή κάποιο ευρύτερο ή ασυνήθιστο συστημικό πρόβλημα). Τουναντίον. οι μεταγενέστεροι Καθολικοί συγγραφείς μόνο καλά λόγια έχουν να πουν για την διαγωγή των Βασιλειανών και των Ορθοδόξων ιερέων. Η συκοφάντηση όμως δρούσε ως αποτελεσματικό προπέτασμα για την διάθεση οικειοποιήσεως της μοναστηριακής περιουσίας από τους φεουδάρχες, ιδίως όταν έπεσε η δυναστεία των Νορμανδών και οι διάδοχοι τους (Γάλλοι, Αραγωνέζοι) δεν έδειξαν την ίδια ανεκτικότητα προς την Ορθοδοξία. Με την επέκταση της φεουδαρχίας οι Βασιλειανές μονές σιγά-σιγά παρήκμασαν και εγκαταλείφθηκαν. Ορισμένες επιβιώνουν πάντως ως την Αναγέννηση και είναι φημισμένες για τον πλούτο ελληνικό συγγραμμάτων που διατηρούν. Από αυτές προήλθε ο διαβόητος Βαρλαάμ ο Καλαβρός, ο μοναχός που προσπάθησε να εισάγει τον λατινικό σχολαστικισμό στην Ανατολή και να αντιπαλέψει τον Άγιο Γρηγόριο τον Παλαμά.



Εν συντομία, μεταξύ 12ου και 16ου αιώνας ο ελληνικός κλήρος της Κάτω Ιταλίας εξαφανίζεται. Τα τελευταία του προπύργια ήταν οι σημερινές (εναπομείνουσες) ελληνόφωνες περιοχές της νοτίου Καλαβρίας και του Σαλέντο, αλλά και από εκεί εκτοπίστηκαν από τους Λατίνους. Η παρακμή της Ορθοδοξίας οδηγεί αναπόδραστα σε παρακμή της ελληνικής γλώσσας: παρ' ότι υπήρχε μία διαρκής ροή προσφύγων από την τουρκοκρατούμενη Ανατολή, δίχως εκκλησιαστική αυτονομία οι άνθρωποι αυτοί αφομοιώνονται ταχύτατα.

Η Ρωμαϊκή αυτοκρατορία πέφτει το 1453, ενώ στις λατινοκρατούμενες περιοχές της Ελλάδος η Ορθοδοξία δέχεται ισχυρές λατινικές πιέσεις. Την Μεγάλη Τετάρτη του 1480, σε επίσημη τελετή στο ναό της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στην πόλη Ιέρακας (Gerace, Καλαβρία), ο Αγιορείτης (!) μοναχός και επίσκοπος Αθανάσιος Χαλκεόπουλος καταργεί το ελληνικό τυπικό και εισάγει το λατινικό. Το 1621 ο τελευταίος Έλληνας ιερέας του χωριού Καλημέρα στο Σαλέντο βρίσκεται δολοφονημένος.

Πηγή: cognoscoteam.gr